

Pierre BOURDIEU

Ayrım
*Beğeni Yargısının Toplumsal
Eleştirisi*

La Distinction
Critique sociale du jugement

Çevirenler
Derya Fırat Şannan, Ayşe Günce Berkkurt

İçindekiler

Takdim (G. Çeğin – E. Göker) 9

BİRİNCİ BÖLÜM Beğeni Yargılarının Toplumsal Eleştirisi

Birinci Kısım

Kültürel Soyluluğun Unvanları ve Kademeleri.....	25
1.1 Kültürel Soyluluğun Unvanları	34
Unvanın Etkisi	41
Estetik Yatkınlık.....	50
Saf Beğeni ve “Barbar Beğeni”	53
Popüler “Estetik”	56
Estetik Mesafe Koyma.....	60
Kant Karşıtı Bir “Estetik”	68
Estetik, Etik ve Estetizm.....	72
Yansızlaşma ve Mümkünler Evreni	81
Zorunluluğa Olan Mesafe	86
Ayırt Etme Duygusu Olarak Estetik Duyu	90
1.2. Kültürel Soyluluğun Kademeleri	101
Üsluplar ve Onları Edinme Usulleri	104
“Âlimler” ve “Mondenler”	109
Deneyim ve Bilgi	119
Çocukluk Evreni	121
Miras Alınmış Sermaye ve Edinilmiş Sermaye	127
İki Pazar	135
Etmenler ve Güçleri	145

İKİNCİ BÖLÜM Pratiklerin Ekonomisi

İkinci Kısım

Toplumsal Uzam ve Dönüşümleri.....	153
2.1. Sınıf Koşulu ve Toplumsal Koşullanmalar.....	157
Değişkenler ve Değişken Sistemleri	157
İnşa Edilmiş Sınıf.....	164
Toplumsal Sınıf ve Güzergâhlar Sınıfı.....	169
Sermaye ve Pazar	175
2.2. Üç Boyutlu Bir Uzam	177
2.3. Tahvil Stratejileri	196
Sınıflanma, Sınıf Düşme ve Yeniden Sınıflanma	198
Tahvil Stratejileri ve Morfolojik Dönüşümler	205
Anlama Zamanı	213
Kandırılmış Bir Kuşak.....	216
Sınıf Düşmeye Karşı Mücadele.....	223
Eğitim Sistemindeki Dönüşümler	231
Rekabet Mücadeleleri ve Yapının Ötelenmesi	236

Üçüncü Kısım

Habitus ve Yaşam Stilleri.....	253
3.1. Uzamlar Arasındaki Eşmantık	262
Biçim ve Töz	264
Kendini Ayırt Etmenin Üç Tarzı	273
İddiasız mı Fütursuz mu?	287
Görünür ve Görünmez.....	296
3.2. Olası Stillere Evrenleri	306

Dördüncü Kısım

Alanların Dinamiği.....	331
4.1. Malların Üretimi ile Beğenilerin Üretimi Arasındaki	
Mütekabiliyet.....	338
Eşmantıkların Etkisi.....	343

Seçime Bağlı İlgililik.....	353
4.2. Sembolik Mücadeleler	358

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sınıf Beğenisi ve Yaşam Stilleri

Beşinci Kısım

Ayrımın Anlamı	383
5.1. Sanat Yapıtının Temellük Edilme Biçimleri.....	395
5.2. Egemen Beğenin Değişkeleri	414
5.3. Zamanın Damgası	431
Dünyevi İktidar ve Ruhani İktidar	457

Altıncı Kısım

Kültürel İyi Niyet	461
6.1. Bilme ve Kabul Etme.....	463
6.2. Okul ve Otodidakt	475
6.3. Eğitim ve Eğilim.....	480
6.4. Küçük Burjuva Beğenisinin Değişkeleri.....	490
6.5. Düşüşteki Küçük Burjuvazi	500
6.6. Girişimci Küçük Burjuvazi	505
6.7. Yeni Küçük Burjuvazi.....	511
6.8. Ödevden, Haz Ödevine	524

Yedinci Kısım

Zorunlu Olanın Seçimi	527
7.1. Zorunluluk Beğenisi ve Uygunluk İlkesi.....	540
7.2. Tahakkümün Etkileri	555

Sekizinci Kısım

Kültür ve Siyaset	571
8.1. Sayma ve Yok Sayma.....	575
8.2. Statüye Bağlı Yetki ve Yetkisizlik	585
8.3. Söz Alma Hakkı.....	594

8.4. Kişisel Kanaat.....	601
8.5. Kanaatin Üretim Biçimleri.....	606
8.6. Mülksüzleşme ve Çarpıtma.....	619
8.7. Ahlak Düzeni ve Siyaset Düzeni.....	628
8.8. Sınıf Habitusu ve Siyasi Kanaatler.....	634
8.9. Kanaat Arzı ve Talebi.....	638
8.10. Siyasal Uzam.....	653
8.11. Güzergâhın Kendine Has Etkisi.....	655
8.12. Siyasi Dil.....	664

Sonuç

Sınıf ve Sınıflama.....	673
1. Bedene İşlemiş Toplumsal Yapılar.....	676
2. Kavramsız Bir Bilgi.....	680
3. Çıkar Maksatlı Atıflar.....	687
4. Sınıflandırma Mücadelesi.....	690
5. Temsilin Gerçekliği ve Gerçekliğin Temsili.....	697

Metnin Ardından

“Saf” Eleştirilerin “Avam” Bir Eleştirisi İçin Ögeler.....	701
1. Basit Olanın Zevksizliği.....	702
2. “Düşünme Beğenisi” ile “Duyuların Beğenisi”.....	706
3. Yadsınan Toplumsal İlişki.....	713
4. Parerga ve Paralipomena.....	718
5. Okuma Hazzı.....	724

Ek 1: Yöntem Üzerine Bazı Düşünceler.....	729
Ek 2: Tamamlayıcı Kaynaklar.....	753
Ek 3: İstatistiki Veriler.....	763
Ek 4: Bir Toplum Oyunu.....	773

Araştırmasından 50 yıl, Kitabından 35 yıl sonra *Ayırım*

(G. Çeğin - E. Göker)

“Kopernik ya da Darwin’in başarısı, aslında gerçek bir teoriden ziyade doğurgan bir bakış açısı keşfetmekti.”

LUDWIG WITTGENSTEIN, *Wermischte Bemerkungen*

Ayırım Fransa’da 1979’da basıldı. 1984’te yayımlanan İngilizce çevirisiyle etkisi hızla yayıldı (Bourdieu’nün İngilizce konuşan sosyal bilim dünyasında biriktirdiği itibarın temeli bize göre bu kitaptır) ve özellikle kültür sosyolojisi ile sınıf çalışmalarının keşişimindeki literatürün etrafından dolanılması imkânsız bir klasiği haline geldi. Bugün sadece sosyolojide değil, ilgili diğer disiplinlerde de, kültürel tüketimin insanlar arasında ne tür hiyerarşiler, farklar ve mesafeler yarattığını çalışan bir araştırmacının bir şekilde hesaplaşması gereken kanonik bir araştırma raporu oldu.

Kitabın veri ve teori inşasını gerekçelendiren araştırmalar, Bourdieu’nün Raymond Aron hamiliğinde Avrupa Sosyoloji

Merkezi çatısında yönettiği işlere dayanır: 1963'te ve 1967-68 arasında 1217 kişilik bir örnekleme uygulanan soru formu ile oluşturulan veri setinin analizleri, Bourdieu'yü kitap boyunca farklı sınıfların kültürel beğenileri ve kültürel tüketim yatkınlıkları arasındaki ayrışma ve hiyerarşi-oluşumu tartışmasına, en soyut anlamda "kültürel sermaye, habitus ve alan" arasındaki etkileşimin teori-inşasına götürür.

Meşru bir soru: "1960'lar başka bir gezegen, yarım yüzyıl sonraki Fransa yahut Türkiye için *Ayrım* ne anlatabilir?" Bu soruya kolaycı cevap aranarak Türkiye'de yapılmış bir sürü anket çalışması var: Bourdieu ne sorduysa benzerini sorup homolojik ayrışmalar var mı yok mu bakmak. Müzik tercihleri, tiyatroya gidilir mi, hangi kitaplar okunur, dışarıda yemek ne sıklıkla yenir, vb. sorular, Türkiye'de yurttaşlar arasındaki kültürel tüketim ayrımlarının tarihsel-sosyolojik temellerini incelemeden işletmeye çalışılmış. Aradaki 50 yılda dünyanın ve Türkiye'nin hayli değiştiğini düşünürsek, ayrışmaların yeni mantıklarını ortaya çıkarmaya çalıştıktan sonra geniş çaplı yoklamalar yapmak gerekiyor belki de.

Öte yandan Bourdieu 1984'te İngilizce baskıya yazdığı ön-sözde "çok Fransız bir çalışma bu tamam" diye teslim ediyor ama ekonomik ve sosyal koşulların evreni ile yaşam tarzları evreni arasındaki ilişkilerin Weber'den ilhamla (sınıf ile *Stand* arasındaki karşıtlık) yeniden modellenmesiyle ilgili kitapta önerdiği tartışmanın bütün hiyerarşik toplumlar için sınanabilir olduğunu da iddia ediyor. "Bizde *Nouvel Observateur* varsa sizde de *New York Review of Books* var" diyor ve veri noktalarının karşılaştırılabilir muadillerinin bulunabileceğini düşünüyor. Zaten 1990'lardan bugüne takdimin başında sözünü ettiğimiz hesaplaşmaya girişen kültür ve sınıf araştırmacılarının hepsi, Bourdieu'yü (kısmen) yanlışlayan veya (kısmen) doğrulayan araştırma tasarımlarında farklı, yeni veya aynı ayrıştırma ilkelerinin neler olabileceğini ortaya çıkardılar. Örneğin modelin kısmî bir doğrulama ve düzeltmesi son büyük sınıf araştırmalarından biri olan "Büyük Britan-

ya Sınıf Yoklaması” (2013) ile yapılmıştı. İngiltere sosyolojisinin Mike Savage, Fiona Devine, Niall Cunningham gibi empirik sınıf araştırmacılarının öncülüğünde gerçekleştirilen çalışma, sosyoekonomik hiyerarşilerle yaşam tarzı hiyerarşileri arasındaki ilişkileri ortaya çıkarırken, düzeltme ve yanlışlamalarına rağmen Bourdieu’nün modelinin evrensel uygulamasıyla ilgili inancının boş olmadığını ortaya koymuştu (Savage vd., 2014).

Diğerk yandan, *Ayrim*’daki tezlere en kuvvetli ampirik itirazın 1990’lardan bugüne çeşitli nitel veya nicel araştırmalarla desteklenmiş “kültürel hepçillik” modeliyle geliştirildiğini de not etmeliyiz (Peterson ve Simkus, 1992; Peterson ve Kern, 1996; Fishman ve Lizardo, 2013). Buna göre, kültürel tüketim farklılıkları “yüksek (kalburüstü) beğeni” ile “alçak (vasataltı) beğeni” arasındaki bir kutuplaşma ile değıl, artan çeşitlilik ve geniş kesimlerin çok farklı (“elit” ve “sıradan” kategorilerinin bir arada olduğu) kültürel beğenilere aynı anda sahip oluşu ile daha iyi açıklanabilirdi. Örneğın, müzik beğenisi artık sınıflararası hiyerarşi pekiştirici değıldi, sosyoekonomik özellikleri açasından heterojen olan büyük bir kitle, “hem opera hem rock”, “hem hiphop hem klasik müzik” tüketebiliyordu.

Ancak günümüzde bu tezin de evrenselliğı sorgulanmıştır (Warde vd., 2007; Coulangeon ve Lemel, 2007). Bourdieu’nün modelinin tabutuna çakılmış kesin bir çivi yok. Kitabın en üretken tarafı da bu zaten: Kültür ve sınıf araştırmacısı için araştırma sorusu kışkırtıyor, metodolojik sorular sordurtuyor -Bourdieu’nün analitik varsayımlarını bir kenara bırakmak isteyen için bile çalışmanın yol göstericiliğı var (“o soruyu nasıl sormamak lazım?”, “bu kadar karikatürize, kaba beğenili bir işi bugün Türkiye’de var mı?”).

Ayrim ve Geometrik Veri Analizi

Kitaptaki sınıf teorisine geçmeden metodolojisiyle ilgili kısa bir not eklemek istedik. *Ayrim*’ın diğerk özellikleri yanında Bourdieu’nün sosyolojik nicelleştirme programının metodolo-

jik anlamda ilk olgun çıktısı olduğunu görmemiz gerekiyor. *Le Métier du sociologue*'un Almanca baskısının (1991) önsözünde şöyle yazıyor: “Mütekabiliyet Analizi’ni sık kullanıyorum çünkü bu analiz, felsefi toplumsal gerçekliği kuranın ne olduğu hakkındaki kendi görüşümü tamamen ifade eden ilişkisel bir prosedür. İlişkilerle ‘düşünen’ bir prosedür ki, ben de alan kavramıyla bunu yapmaya çalışıyorum.”

Ayırım'da tekrar yayımlanan makale “L'anatomie du goût” (“Beğenin Anatomisi”, Bourdieu ve Saint-Martin, 1976) Bourdieu'nün Mütekabiliyet Analizi'ni ilk uygulama örneği. Soru formu uygulamasıyla inşa edilen verinin analiziyle Bourdieu, Fransız sosyal uzayını, kapsayıcı bir yapı olarak ortaya çıkarıp bunun iki sektörünü incelemek istiyordu: Hakim sınıflara ait uzay ve orta sınıflara ait uzay. Bireyler × Değişkenler tablosuna, henüz çoklu versiyonunun yaygın olmadığı o dönem Mütekabiliyet Analizi uyguladı. Geniş bir beğeni çeşitleri ve kültürel pratikler grubunu “aktif değişkenler” olarak tanımladı; sosyodemografik ve mesleki bilgiyi de “ek değişkenler” olarak analize kattı. Analizin iki boyutlu koordinat sisteminde görselleştirilmesi ile beğenilerden (yaşam tarzları) oluşan uzayla toplumsal konumlardan oluşan uzay arasındaki sosyolojik ilişkiler hakkında bir “sezgi” geliştirmek mümkün oldu. *Ayırım*'da analizi biraz daha karmaşıklaştırır: Hakim sınıfların fraksiyonları, elle çizilerek vurgulanan çeşitli “birey bulutları” (serbest meslek sahipleri, işadamları, vs.) ile gösterildi. Haritanın koordinatları (“boyutları”) sermaye türleri olarak tanımlandı ve ortaya sermaye hacmi, sermaye bileşimi ve sınıf rütbesi olarak belirlenmiş üç boyutlu bir “sosyal uzay” çerçevesi çıktı.

Kitapta [Grafik 21'de, s.654] görebileceğiniz gibi Y ekseninde sınıf konumları arasındaki mesafe, X ekseninde sermayenin ekonomik ve kültürel bileşimi gösterildiğinde bu çerçeve “yaşam tarzları uzayı” ile “toplumsal konumlar uzayı” arasındaki ilişki ile ilgili güçlü sosyolojik çıkarımlar yapmaya elverişli hale geliyor. Bourdieu için verinin bu şekilde (“bireyler bulutu” vs “bireylerin

özellikleri bulutu”) geometrik modellemesi alan kavramını geliştirmesi için kilit olmuştur.

Ayrım ve Sınıf Teorisi

Ayrım’ın toplumsal sınıf teorilerine olan katkılarına, bu katkının özgüllüğü ve muhtemel tesirleri etrafında dolanarak bakalım. *Ayrım*’da sınıf üretim ilişkilerindeki konuma dikkat çekerken Marksist, statü ve itibar kaynağı olarak incelenirken Weberci ve toplumsal sınıflandırma mücadelelerinin sathı olarak tartışılırken de Durkheimci unsurları barındırır. Bu üç kurucu ekolün *Ayrım*’ı nasıl beslediğini hatırlayalım.

Marx ile Marx’a Karşı

Pierre Bourdieu *Ayrım*’da ve pek çok mülakatında “açıklamanın evrensel ilkesi” şeklinde tanımladığı sınıf kavrayışıyla ilgili olarak, bazen örtük bazen de açıktan Marksist teorinin inhisarında kalmış sınıf mefhumuyla esaslı bir hesaplaşmaya girişmiştir. Marksist bir sosyal bilimcinin entelektüel kararıyla *kâğıt üzerindeki kurgusal kümeler olan teorik sınıflara* “hakiki sınıflar” muamelesi yapılması Bourdieu’nün eleştirisinin asal boyutunu oluşturur. Bourdieu’ye göre Marksist teori, Kant’ın işaret ettiği epistemik bir hataya düşmüştür: *teorik varoluştan pratik varoluşa ölümcül bir sıçrama*. Mevcut olmayan bir “gerçeklik”i göstermeye dayanan *politik tesir* üzerinde ustaca çalışan Marx “teori etkisi”nin izdüşümlerini kendi kuramı açısından pek de hesaba katmamıştır. Bourdieu *kâğıt-üzerindeki-sınıf’tan hakiki sınıfa, ancak siyasal bir mobilizasyon pahasına* geçileceği meselesi üzerinde Marx’ın hakkıyla durmadığını ileri sürer; her ne kadar Marx, teorinin “yığınları sarar sarmaz somut bir güç durumuna” geldiğini söylese de. Dolayısıyla Bourdieu, temsillerin gücünden filizlenen “teori etkisi”nin güçlü mevcudiyetine dikkat çeker; yani araştırmacı teorik olarak inşa edilmiş sınıfların, seferber olmuş hakiki sınıflara karşılık gelip gelmediğini araştırmalıdır.

Tam bu noktada az duralım ve Bourdieu’nün ne dediğini bi-

raz daha açalım: “*hakiki*” sınıf, *eğer gerçekten de mevcudiyet kazanmışsa, ancak harekete geçirilmiş bir sınıftır*. Klasik Marksizm’inki gibi sınıfları sanal durumda, müphem çizgilerle ve verili olarak ele alınan bir sınıf kavrayışının reddidir bu tanımlama. Dahası,

Soyutlamalara gerçeklik atfeden kuramsalci illüzyon bir dizi ciddi sorunu gizlemektedir, ama bu sorunlarla, epistemolojik olarak denetlendiği sürece, sağlam temellendirilmiş kuramsal sınıfların inşası sayesinde yüzleşmek mümkündür: Kuramsal bir sınıf (ya da “kağıt üstündeki sınıf”) kurucu unsurları çıkar ve yatkınlık benzeşmeleri temelinde bir araya getirilmiş *muh-temelen* gerçek bir sınıf ya da gerçek bir sınıfın olasılığı olarak tasarlanabilir. Aynı şekilde toplumsal uzay, bireylerin birbirlerine yaklaşımları veya birbirlerinden uzaklaşmaları ile ilgili olasılıkların yapısı, aralarındaki yakınlığın ve mesafenin yapısı olarak yorumlanabilir. Yine de, Marksist kuramın varsaydığına aksine, olasılıktan gerçekliğe geçiş, kuramsal sınıftan pratik sınıfa geçiş asla verili değildir: “Kişinin durduğu yeri bilmesi” ve *habitus* yakınlığı ile desteklense bile kuramsal sınıfların inşasında işleyen toplumsal dünyayı algılama ve bölüntüleme ilkeleri *gerçeklikte* diğer ilkelerle, etnik, ırksal ve ulusal ilkelerle, daha somut olarak, meslekî, topluluksal ve yerel ayrışmaların ve çekişmelerin sıradan tecrübesiyle dayatılan ilkelerle rekabet etmek zorundadır. Kuramsal sınıfların inşasında benimsenen perspektif pratiklerin gerçek kurucu ilkelerine dayandığı kadarıyla en “gerçekçi” perspektif olabilir; ama bu bakış açısı yine de kendini eyleyicilere bâriz bir şekilde dayatmaz. Eyleyicilerin toplumsal dünya ve bu dünya içindeki yerleri hakkında edindikleri bireysel ve kolektif temsiliyet sınıfsal olanlardan tamamen farklı kategorilere göre kurulmuş olabilir, gündelik pratiklerinde, buldukları yerin hissi üzerinden eyleyiciler bu dünyaya için kurallara uyuyor olsalar bile (Bourdieu, 2012: 374).

Bu hat üzerinden Bourdieu meseleye ilişkin şu temel önermeye varacaktır: Sınıf mücadelesinin motive ettiği sınıflar, yani Marx’ın deyişiyle “mücadele-içindeki-sınıflar” yokturlar; varlıklarıyla ilgili iddialar çoğu kez bir kuramsal yanılısamadır. Dolayısıyla sınıflar ancak özgül bir çaba ile belirli bir varlık biçimine intikal edebilirler.

***Ayrim*'ın Meramı: Fark'ın Tahakkümü**

Ayrim, sınıf tahakkümünü yeniden–üreten sembolik metaların tüketimini teşhir eden bir çalışma (Gartman, 1991: 422) olmasının yanında birbiriyle ilişkilendirilmemiş üç farklı çözümleme hattını da birleştirme teşebbüsü olarak görülebilir: [1] Üretim araçlarıyla ilişkili Marksist nesnel sınıfsal konumlar teorisi, [2] Weberci statü grupları (hayat tarzları, beğeniler, itibar), [3] Sınıfsal kültürü hâkim kılmaya yönelik örgütlü mücadeleleri içeren siyaset analizi.

Bu verimli sentez ışığında *Ayrim* her şeyden evvel sınıfsal mensubiyetin hem psikolojik hem de estetik beğeniler oluşturduğu fikri üzerine bina edilmiştir. Eserin temel derdi, sınıfsal ve kültürel çözümlenmeleri meczetmek suretiyle sınıfsal hâkimiyetin kültürel mekanizmalarını ifşa etmek olarak basitçe özetlenebilir. Değerin/kıymetin toplumsal menfaat ve iktidar yapılarından özerk olarak oluştuğunu düşünen *Kantçı kültür modeli* Bourdieu'nün bu eserde cepheden saldırıya geçtiği birinci modeldir. Eleştiriye maruz kalan ikinci model ise ilkinin tam karşıt kutbunda kendini konumlandıran ve kültürü sınıf ideolojisine indirgeyen Marksist perspektif yer almaktadır. Her estetik yargının toplumsal belirleyenleri olduğunu ileri sürerken Kantçı modele, ancak bunun salt sınıfsal mevkilere indirgenmemesi gerektiğini söylerken de Marksçı modele itirazlar geliştiren Bourdieu herhangi bir kültürün sınıfsal üretimi ve yeniden–üretimini kuramını geliştirmeye soyunur.

Ayrim pek çok vasfının yanında Kant'ın *Üçüncü Eleştiri*'sine ve onu izleyen felsefi yargı diskurlarına bir yanıttır. Durkheim bireysel eylemlerin kolektif mantığını göstermek için ne kadar çabalamışsa, Bourdieu da bütün yargı biçimlerinin toplumsal kökenlerini ve örgütlenmesini ortaya çıkarmak için o kadar çabalamıştır. Çalışmanın neredeyse tamamı muazzam ve meşakkatli bir empirik araştırma sürecinin çıktıklarına ayrılmıştır. Sınıf-eksanli yaşam tarzları arasındaki ayrımlar, Fransız toplumunun

tükettiği gıda, dinlediği müzik, okuduğu gazeteler çerçevesinde ele alınır. Her bir kültürel faaliyet sınıfsal karakterde olup, toplumsal sınıfı yeniden-üreten şeyler olarak görülür (Seidman, 2004: 148–149):

1. Tez: Birbirinden farklı iktisadi ve kültürel sermaye birleşimlerini temsil eden farklı sınıflar ya da sınıfsal fraksiyonlar vardır.

Eserin genelinde meslekler üzerinden tanımlanan üçlü bir sınıf ayrımı ile karşılaşırız: *İşçi sınıfı, küçük burjuvazi ve orta ve üst sınıflar*. Kültürel sermayeleri üzerinden mertebelenendirilen her sınıf da kendi içinde alt kesimlere ayrılır. Burjuvazi yüksek düzeyde iktisadi sermayeye sahiptir; zira entelektüeller ve işadamları bu sınıf içinde farklı kültürel sermaye donanımlarıyla birbirlerinden ayrılırlar. Toplumsal sınıflar içindeki sermayenin hacmi ve kompozisyonundaki farklılıklar sınıfsal farklılıklar ve antagonizmaları açıklar. Böylece, ekonomik konum büyük ölçüde sınıfı belirlerken, kısmen ekonomik sermaye tarafından koşullandırılan kültürel sermaye de sınıfsal kesimleri yaratır.

2. Tez: Bu farklı sınıflar ve sınıfsal fraksiyonlar farklı kültür tarzlarının zeminini teşkil etseler de, her sınıfsal fraksiyon içinde mevcut olan kültürel kalıplar ekseriyetle tekbiçimlilik arz ederler.

Beğenilerin farklı pratikler bağlamındaki cisimleşmesi müşterek sınıf-eksenli kültürel kalıpların oluşmasına sebebiyet verir ki, bunun sonucu “türdeş yaşam tarzları”dır. Her sınıf kendi habitusunu yaratır. Daha detaylı ifade edersek, sınıfsal konunun toplumsal failleri maddi zorunluluklardan kurtarma derecesi bir sınıfın habitusunu [kültürel faaliyetlerini] şekillendirir. Hayatın stilizasyonuna odaklanan orta sınıflar ile maddi zorunlulukların baskısı altındaki işçi sınıfı birbirine uzak kültürel biçimleri tercih edeceklerdir. Mesela sınıf-temelli farklılıkların en güzel örnekleri gıda tüketimi üzerinden verilebilir. Bourdieu’ye göre, araştırmalar işçi sınıfı erkeklerinin sınıflarına özgü erkekliklerini pekiştiren etli ve ağır gıdaları tercih ettiklerini gösterir. Bu yüzden onlar balıktan hoşlanmazlar, çünkü balık dikkat gerektiren, kadınsı ve daha hafif bir besindir. Aksine, orta sınıf erkekleri balığı kesinlikle dikkat gerektiren, daha hafif, sağlıklı olduğu ve pişirmesi daha karmaşık ve tüketimi pahalı olduğu –yani, stilizasyonu yansıttığı– için tercih ederler. Bourdieu bir anlamda, orta sınıfın maddi zorunlulukların baskısından nispete-

ten uzaklığını, bütün kültür kalıplarında duygusal ve işlevselen ziyade, biçim ve stile genel bir bağlılık sergileyerek idealize ettiğini öne sürer.

3. Tez: *Kültürel tüketim sınıf fraksiyonlarının kendini tefrik etme ve daha üst bir statü iddia etme biçimidir.*

Hâkim sınıf mensupları hegemonik sınıfsal statülerini mevcut estetik yargılarını/tarzlarını/değerlerini başat konuma geldikçe/kaldıkça sürdürebilirler. Buna mukabil, tâbi sınıflarsa genellikle kendi konumlarına razı olduklarını açıklarlar. Bu müttekabil anlayış sınıfların yeniden-üretimi açısından oldukça kritiktir. Ayrıca Bourdieu açısından, hegemonyanın bu dinamikleri *bireysel yetenek ve çaba ideolojisinin* benimsenme derecesini de gözlerden saklar. Yani kültürel pratikler bireysel yeteneğin ürünleri olarak görüldükçe, hâkim kültür kalıplarının toplumsal eşitsizliğin tamamlayıcısı olan sınıf-temelli dayatmalardan çok *üst bir duyarlılığı* yansıttığı düşünülür.

Tüm bu araştırma çıktılarında sonra Bourdieu'nün Kant'a dönük merkezi eleştirisi de iyice ayyuka çıkar: *Kant'ın estetik anlayışı modern kültürel elitizme hizmet eden bir diskura sahiptir.* Kantçı teorinin karşıtı bir analiz aracılığıyla Bourdieu, ilaveten Marksizm'in ekonomik determinizmini de Weberci kültürel düzenin özgünlüğü fikriyle ve Durkheim'ın sınıflandırma girişimleriyle düzeltmeye girişir. Toplumsal sınıfları üretim ilişkileri içindeki konumlarına göre tanımlayan Marksist teoriye karşı, sınıfların toplumsal uzamda paylaşılan konum içinde ve tüketim alanında gerçekleşen ve paylaşılan yatkınlıklar bağlamında ortaya çıktıklarını öne sürmüştür:

Kaçınılmaz olarak bireyler ve grupların pratikleri içinde yer alan *temsiller* onların sosyal gerçekliklerinin en önemli kısmıdır. Bir sınıf kendi varlığına göre olduğu kadar *algılanan varlığına* göre de tanımlanır (Bourdieu, 1984: 564).

Bu noktada mülkiyet ve mülksüzlük kriterlerinin iktisadi olmayan metaların biriktirilmesi sonucu oluşan sembolik tahakküm formlarını açıklamaya yetmeyeceği bir durum peydah olacaktır. Sembolik metaların ekonomi-politiğinin gerekliliği

işte bu momentte kendini gösterir. Gelgelelim sınıf ilişkilerinin görmezden gelinemeyecek sembolik bir boyutu söz konusudur. Dolayısıyla Bourdieu bu meyanda Weber ve Durkheim'ı yardıma çağırır.

Günümüz koşullarında sınıfların gündelik hayatta *statü grubu* görünümü kazandıkları fikrinin temelinde hiç kuşkusuz ki Max Weber bulunmaktadır ve *Ayırım*'daki teorik vurgunun koyulaştığı çözümler çoğunlukla bu tespitle ilgilidir. Weber'deki sınıf ve statü grupları arasındaki karşıtlık, Bourdieu'nün sözlükçesinde maddi ve sembolik arasındaki farka tekabül eder. Ancak, sınıf ve statü grupları arasındaki bu fark *analitik bir manevra* olarak görülmelidir. Sınıfsal çözümler hiçbir surette, ekonomik ilişkilerin analizine indirgenmemeli, sembolik boyutları da göz önüne alınmalıdır. Böylelikle Bourdieu, sınıf teorisinin en temel boyutlarından birini de reddetmiş olur; *sınıfları birbirlerinden a priori olarak ayırmaya yönelik algılanmış mecburiyet* (Weininger, 2014: 114).

Diğer yandan *Ayırım*'ın sınıfı, aynı zamanda toplumsal sınıflandırma mücadelesinin bir etkisidir. "Sınıflandırma pratikleri" sınıfların temel inşasına girdikleri ölçüde sembolik tahakküm araçlarıdır ve sınıflar ile sınıf fraksiyonları arasında yaşanan mücadelenin temel bir payandasını oluştururlar. Çünkü sınıflandırma, Bourdieu için, bir siyasi iktidar pratiği anlamına gelmektedir.

"Habitus, her hâlükârda sınıf habitusudur"

"Eylemi 'fâilsiz' mekanik bir tepki olarak anlayan nesnelcilik ile bilinçli bir niyetin maksatlı işi olarak tasvir eden öznelcilikten" kurtarma gayesiyle Bourdieu sosyal uzamdaki konumlar ve temel bir dolayım sağlayan *açıklayıcı bir şema* olarak habitus kavramını geliştirmiştir. Toplumsal olarak inşa edilmiş bir yatkınlıklar sistemini imleyen habitus, "alışkanlık" (*habit*) ile karıştırılmamalıdır. Tersine, yatkınlıklar son derece kendiliğinden ve yaratıcı olan eylemi (Bourdieu'nün deyişiyle *pratikleri*) doğurmalıdır.

Ancak en temelde habitus her failin sosyal uzaydaki konumuna göre biçimlendirilmiş olup, empirik olarak değişken ve sınıfa-özgü bir kavramdır. Daha açık bir ifadeyle, Bourdieu için habitus “üretim noktaları”na yerleşmiş değil, inşâ edilmiş bir süreçtir. Bu bağlamda sosyal uzamdaki her mekân, belirli yaşam koşullarının durumuna, Bourdieu’nün terimleriyle ‘sınıf durumu’na tekabül eder. Bourdieu’ye göre belirli sınıf durumu deneyimi, bireylere belirli bir yatkınlık setini dayatan sosyal uzaydaki verili bir mekânı karakterize eder. Yapısal veya sınıfsal bir konumu paylaşan bireyler, ayrıca kendi toplumsal pratiklerini yapılandıran ortak bir habitusu üreten -kılavuzluk sağlayan ve sınırlayan, ancak aynı zamanda bireysel yeniliği mümkün kılan- benzer, tekrarlanan deneyimler yaşarlar. Bu yüzden, bireyler ne tamamen özgür failer, ne de toplumsal yapının pasif ürünleridirler; toplumsal hayat ne tamamen özneldir, ne sadece anlamlar ve iradî eylemlerden oluşur, ne de özellikle nesneldir ve toplumsal-yapısal süreçler tarafından yönlendirilir yahut sadece kısıtlayıcı ve zorlayıcı olarak yaşanır (Seidman, 2004: 145).

Bir anlamda, habitus benzer konumdakilerin kolektif bilincidir, çünkü o bireylerin dünyayı benzer biçimde sunmaları ve belirli bir tarzda sınıflama yapmaları, seçmeleri, değerlendirmeleri ve davranmalarını mümkün kılan bilişsel ve duygusal bir kılavuz sağlar. Öte taraftan Bourdieu sosyolojisinin bir temel sorunu da “kolektiflerin varlık biçimleri”dir. *Distinction*’un temel varsayımlarından birisi, önceden de belirttiğimiz gibi toplumsal kolektivitelerin öncelikle tüketimin alanında biçimlendirildiğine dair öncüldü. Zaten Bourdieu’nün habitusun önemine dair vurgusunun arka planında bu varsayım vardır. Böylece kültürün “kutsanmış” biçimleri de (sanat, edebiyat, müzik, tiyatro vs.) dâhil olmak üzere, tüketim alanındaki pratikler üzerinde birçok verinin analizi gerekmektedir. Bu veriler üzerinde mütakabiliyet analizini (*correspondence analysis*) uygulamak suretiyle Bourdieu, sosyal uzayla eşbiçimli bir yapıyı betimleyen yaşam tarzının/habitusun çok sayıda göstergesini örneklerle sergiler. Daha özel

olarak da farklı pratiklerin sosyal uzayın farklı kesimlerinde kümelendiğini gösterir. Çünkü eğilimsel bir ‘şema’nın bir sistemi olarak *habitus* doğrudan gözlemlenemez, yorumlamalı biçimde kavranmış olmalıdır.

Sonuç olarak *Ayırım* çalışmasıyla Bourdieu sınıf savaşının gizil bir boyutuna, kültürel tüketimin çok değişkenli ve müphem karakterine eğilerek, felsefe tarihinin en muamma sorularından birini, yargının kökeni ve işleyişi sorusuna sosyo-tarihsel ve ampirik bir cevap sunmuş olur. Beğeniye bireyselliğe indirgemenen, onu toplumsal ihtiyacın form değiştirmiş tezahürü olarak görür. Böylelikle de beğeninın yaşam tarzını *art de vivre* olarak dayatmada, konumsallıkları muhafaza etmede ve sınıf mücadelesinde bir koza tahvil etmede ne denli hayati olduğunu saptar. *Homo esteticus* artık sosyal bilimlerin odağındadır (Wacquant, 2011: 115).

Kaynakça

- Bourdieu, P., de Saint-Martin, M. 1976. L`anatomie du goût. *Actes de la recherche en sciences sociales*, 2(5):18-43.
- Bourdieu, P. 1984. *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*, Londra: Routledge and Kegan Paul.
- Bourdieu, P. 2012. “Sosyal Sınıfı Yapan Nedir? Grupların Kuramsal ve Pratik Varlığı Üzerine”, *Tözcülüğün Tasfiyesi*, (eds.) Güney Çeğin ve Emrah Göker, Notabene Yayınları: Ankara, 367-384.
- Coulangeon, P., Lemel, Y. 2007. Is ‘distinction’ really outdated? Questioning the meaning of the omnivorization of musical taste in contemporary France. *Poetics* 35: 93-111.
- Fishman, R. M., Lizardo, O. 2013. “How Macro-Historical Change Shapes Cultural Taste: Legacies of Democratization in Spain and Portugal.” *American Sociological Review* 78:213–239.

- Gartman, D. 1991. "Culture as Class Symbolization or Mass Reification? A Critique of Bourdieu's Distinction", *American Journal of Sociology*, vol. 97, 421-447.
- Peterson, R.A., Kern, R.M., 1996. Changing Highbrow taste: from snob to omnivore. *American Sociological Review* 61, 900-907.
- Peterson, R.A., Simkus, A., 1992. How musical tastes mark occupational status groups. In: Lamont, M., Fournier, M.(der.), *Cultivating Differences. Symbolic Boundaries and the Making of Inequality*. The University of Chicago Press, Chicago, s. 152-186.
- Savage, M. vd. On Social Class, Anno 2014. *Sociology* (çevrimiçi baskım, 11 Haziran 2014).
- Seidman, S. 2004. "Critical Sociology: Anthony Giddens and Pierre Bourdieu", *Contested Knowledge: Social Theory Today*, Blackwell Publishing, 142-154.
- Wacquant, L. (2011). "Durkheim and Bourdieu: The Common Plinth and its Craks", Bryan Turner and Simon Susen (eds.), *The Legacy of Pierre Bourdieu: Critical Essays*, London and New York, Anthem Press, 91-110.
- Warde, A., Wright, D. ve Gayo-Cal, M. 2007. Understanding Cultural Omnivorousness: Or, the Myth of the Cultural Omnivore. *Cultural Sociology* 1(2), 143-164.
- Weininger, E.B. 2014. "Bourdieu'nün Sınıf Analizlerinin Esasları", *Sınıf Analizlerine Yaklaşımlar*, (ed.) E. O. Wright, Notabene Yayınları: Ankara, 111-157.